

ГОДИНА

5
1868**ВОЈИН**

БРОЈ

17
10. Јунија.**ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.**

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Положаји, од Лера (наставак). — Маршал Бел-Исл своје сину (крај).
— Суваров (наставак). — Веројетне промене у тактици (наставак).

Положаји.

Од Лера.

(Наставак.)

2, **Краонски положај** (1814 г.). На дан битке краонске, 23-г Фебруара (7-г Марта) поседе корпус грофа Воронцова положај овај, који бејаше узвишено равно: са севера ограђиваше га речица Лета (која тече к' уској блатној долини), а с југа река Ен. Јужна страна овој краонској узвишеној равни бејаше испресецаана дубоким јаругама. Од села Тројона земљиште се полагаано спушта према селима Гертебизу и Краону. Раван се протеже од севера к југу 20—40 минута, од истока на запад око 3—5 сахата. Југо-источна страна ове равни одваја се од Краонске равни знатном јаругом. На северу се оба састају у једну већу, која иде до села Гертебиза. Гроф Воронцов построји своју војску у три линије међу селима Аиљ и Жомино, или боље међу селом Васоном и Аиљом, јер иза тога у измеђици Васона и Жомина бејаше размештена само књица и то тако, да цело лице положају не

бијаше веће од двајестак минута; већи пак део положаја бејаше заклоњен поменутом јаругом; само лево крило на 400 дужине бејаше савршено отворено.

Краонски положај имађаше ове добре стране: 1, крила су била осигурана стрмим странама равни; 2, земљиште с лица (управо с левога крила) образоваше уску равну просторију и полагаано спушташе се према непријатељу; ово је пак веома згодно било гледећ' са стране ватреног дејства према непријатељу, који још бејаше тако постављен, да је морао уским фронтом наступити у тесноме реду; 3, положај је дужином био таман према броју војске и 4, путеви повлачења и саобраћаја бејаху са свим слободни.

У недостатке се његове броји то, што лице положаја не имађаше земљишних предмета, у којима би се војска прикрити могла.

3, **Фридлански положај** (1807 г.). Ноћу између 1-г и 2-г Јуна прешао је Бенингсен са руском војском на леву обалу Але, и намеравао да нападне Ланов корпус (20.000), који бејаше бочна предводница Вранцуској војсци, што к Кенигсбергу иђаше. У четири сахата из јутра они се сретоме пред Фридландом у пољу, кроз које тече у дубокој јарузи поток Миленфлис. Војска деснога крила (3 пешачке дивизије кнеза Горчакова) стаде десно од потока према селу Хајнрихсдорф; на своме десном крилу опет имађаше две коњаничке дивизије. Лево од потока, према селу Постенењу, стаде кнез Багратион (2 пешачке дивизије и једна коњаничка). Баш на крају тога крила у селу Сорглаку и

шуми напред, разместише се шест стрељачких батаљона. Резерва (12 батаљона, 18 ескадрона) је стала на изласку из села на путу за у Хаиндрихсдорф. Сва руска војска имађаши до 70.000

Лан бејаше у опасноме положају. Он одмах јави Наполеону о томе, а сам, очекујући помоћи, користио се таласастим земљиштем и високом ражи и протеже своју војску на читаво $\frac{3}{4}$ сахата (од Хаинрихсдорфа, кроз Постенењ до шуме пред Сортлаком).

Уметним Лановим распоредом, преварени Бенингсен држаше корпус за сву војску Вранцуску и до 5 сахата по подне остаде само при ватреноме дејству и слабим нападима (требало је или решиво напасти или се повући). У пет сахата Наполеон сасреди 75.000 војске.

Од тога часа положај Бенингсенов постаде опасан: из наступнога он се прометну у бранички. Његов пређе добар положај, сада доби са свим други значај, јер се околности беху измениле. Док још Бенингсен мишљаше да наступа, положај (узета као зборна тачка да више те користи, што земљиште с лица бејаше згодно за наступање. Али чим он беше стављен у браничко стање, у тај мах му положај изјави следеће суштанствене недостатке: 1), река Ала за леђа, повратница (три моста) на левоме крилу; дубина положају тако малена, да је се морао део резерве оставити на другој страни; 2), јаруга и поток Милен-Флис (преко њега бејаше подигнут само један мост) по пола пресецаху положај и Руска војска бејаше у опасности, да је не побију део по део, као што се то денста и дого-

дило. По себи се разуме, да је само случајни пре-
ображај ствари могао натерати Бенингсена да се
бори на таквоме положају.

4, Положај код Ћулма (1813 г.). Одред (од
15.000) грофа Остермана — Толстога, требао је по
што по то да уздржи непријатеља (Вандамов кор-
пут од 35.000) пред Теплицом, те да тиме прикрије
излазак сајузничке војске из планина, која је, по-
сле изгубљене борбе код Дражђана, одступала по
веома тешкоме путу. На сахат и три четврти пред
Теплицом изабра положај гроф Остерман. Овај се
положај с леве стране наслањао на шумониту ви-
сину; у средини бејаше село Пристен, десно крило
заклањаше малени поток.

Положај овај имађаше ове недостатке: 1, пред
левим крилом бејаше надвишавајућа висина; 2, село
Пристен бејаше тако размештено, да се приступи
к њему не могадоше артилеријом брании; малена
висина, која бејаше једина згодна тачка за арти-
лерију, стајаше по зади тога села тако, да се с
њег могаше непријатељ тући само онда, кад је он
већ почео излазити из села.*

Што Остерман овде одржа мејдана, ваља главна
узрока тражити не у згодним особинама положаја,
но пре свега у **високим наравственим особи-**
нама војске његове, а после већ у погрешним
распоредима Вандамовим, који увођаше војску у бој
део по део. (Наставиће се.)

*) Кирцов „Тактика“. II. део, 143 (1860).

Маршал Бел-Исл своме сину.

Из Du Généralat.

(Наставак и крај.)

Ја ти не ћу да говорим о поштењу, но ћу да ти препоручим да бдиш на њега код твојих људи; говори се да су неки пуковници за паре продали званија у својим рејиментама; ја не верујем да је то могло бити; они их дају, али их њихови људи остављају и продају.

Нека ти је рејимента боља и изображенија од других; ово је самољубље **пуковнику** дозвољено; али се не труди да је учиниш лепшом а нарочито да је претовариш ситницама. Гледај да су чете вазда потпуне и спремне за рат; нека те лажна молба не превари да пустиш да капетани узимљу новаца више, но што имају војника: онај који дозвољава ову злоупотребу вара краља и непоштен је. Он још греша, ако не гледа на највећу правду при раздавању награда и милости, и особито који не стаје на пут да му потчињени узимљу од солдати недозвољене добити. Ова је пажња, мој синко, једна између најглавнијих, коју мора имати **пуковник**.

Буди при свима вежбањима твоје рејименте; нека си у век први на зборном месту, које си им ти одредио; нека си вазда заћат твојом дужношћу; буди радан, будан, тачан, и твоји ће официри бити тачни, пажљиви и марљиви; у противном случају, ти ћеш видети жалосну и ладну неосетљивост, која је овладала твојом рејиментом: сваки небрежљив

пуковник повлачи целу своју рејименту, да забора-
рави на своје дужности.

Нека нигда тобом не овлада нестрпљење или
јарост: кајаћеш се у век што си послушао прве
покрете својих страсти; хоћеш да будеш луд,
рекао је један од наших певаца, послушај савет
јарости; онај старешина, којим ове страсти вла-
дају, излаже подсмеху своју част, каткад свој жи-
вот а по најчешће још сатире људе, који су му
потчињени.

Повинуј се законима и људима, које је вла-
дар изабрао за своје органе; непослушност је прва,
навећа погрешка војничка: она се необичном бр-
зином шири, и она добија снаге, према томе ко-
лико се она распрострла. Сваки пуковник, који
не слуша своје старије може ли тражити, може ли
се надати да ће њега његови млађи слушати?

Сматрај се као судија, као цензор, као власт
и као отац твојој рејименти; као власт и судија,
ти ћеш пазити на чување и поштовање закона; као
цензор и као отац ти ћеш бдити на чувањем оби-
чаја: нарочито обрати пажње на овај последњи
предмет, који су вазда заборављале или пренебре-
гавале све старешине војничке; тамо где се обичаји
поштују поштују се и закони, и то који хоће још
боље, воли их: гледај дакле да пречистиш обичаје,
али не мисли да се то да заповедити; они се по-
казују, они се удахну: пример је овде, као готово
и свуд, много важнији и јачи но ваља; залуду ћеш
тражити у другоме погрешке да отклониш, ако се
те исте могу теби да пребаце. Ако су твоји оби-
чаји чисти, и у твојој рејименти биће такви: твој

Ће се темпераменат устанити; ти би веома уштедео времена; ти би се сачувао од многих смешних и других маина; ти не би нигда био игра околности, и јавно поштовање исплатило би ти оне оскудице, које ти с тога трпиш.

Истребљуји страсне игре а особито коцкања; оне ће ти упропастити већину војника у твојој ређименти.

Чувај се пића, оно залуђује; нека ти је стол добар, али никад „господствен;“ за њ нека ти је милији твој официр, него ли ђенерали, пуковници и друге старешине: чинове разликуј поштовањем, које одајеш свакоме твоме госту по заслуги.

Имај само толико кола, колико ти је неопходно; ти треба да даш пример простоте, скромности, јер си ти **ПУКОВНИК** и јер си ти мој син; ова ће те умереност у толико мање стати, у колико сам се ја за времена постарао да те уклоним од оне похотљиве меканости, која многе младе војнике преобраћа у мекане и нежне жене. Ја нисам нигда трпио да се међе злато или сребро на твоје коње, твоје мазге, ил на одело твојих људи; ја се надам да ћеш се ти вазда држати ове драгоцене простоте. Сјајност „која тако лепо приличи владару, погрешна је кад је на војводи, а жалосна на **ПУКОВНИКУ**; његовој је трупи дужност и част да му подражава. Ја нисам нигда без живе љутње гледао младе старешине наших ређимената, како за собом вуку у логоре и гарнизоне луке и разврате дворске; они гледају да се одличитим учине својим богатством и сјајним колима, множином слугу, особито лепим коњима, одабраним столовима, и утр-

кују се једино нагомилавањем страсних увесељавања. А је л' ово боље и више од честољубља, које би ваљало да одушевљава старешине војне? Ја се уздржавам даље; скоро бих се наљутио; осем тога моји су ти савети овде веома мање потребни, но и где на другојем месту.

Ти ниси нигда видео и какво бедно биће где страда, а да ниси живо зажелио да му помогнеш, да му прекинеш патње и да му их олакшаш; чувај синко, ову драгоцену осетљивост: она ће ти доста пута бити узрок патњама, ал ће ти још чешће донети жива и чиста задовољства и радости. Ја ти због твоје славе и твоје части велим да будеш човечан и благородан: човештво и слобода придобијају нам и чувају срца људска са којима ми живимо, којима ми заповедамо. Ма колико потрошио око помагања беднога човештва, ја ћу свагда са задовољством то одобрити; ја много више волим да чујем о твојој доброту но о твојој вештини, којом спремаш части и весеља; нек се диве броју срећних, које си ти учинио таквим, но броју оних великаша, којима си ти покушао време да прекратиш: успомена на весеље, које си ти уредно, не оставља ни у души ни у срцу ни трага пријатности, успомена на несрећне, које си утешио вазда ће те веселити. Ја се не ћу нигда љутити ако ти у важнијим приликама солдатима твојим што даш; али ћу се много више радовати кад видим да ти свој новац просицљеш међ' оне што су рањени, међ' оне што су какво знаменито дело учинили или који су, извршивши своју дужност, искусили какав већи уштрб при томе. Нек не мине ни једна сед-

мица а да ти један пут или два пут не обиђеш болеснике из твоје ређименте; разговарај свакоме са добротом; слушај им њихове жалбе и помози им; шта више слушај им и приче о болестима и патњама њиховим; ова твоја љубав учиниће толико, колико и лекови за њихово оздрављење. Обиђи чешће апсенике у твојој ређименти; човек крив треба да буде каштигован, али не треба да је затворен у нездравој згради. Ја ти не ћу да говорим о томе, како треба у рату да чуваш крв твојих солдата; онај није достојан да носи име човека који да би себи стекао лепа имена, излаже своју људе патњама излишним и опасностима: упамти, да слава која се само овом ценом добија, није ни лепа ни трајна.

Пуковнике Вранцуске већ од дужег времена у Јевропи поштују са њихове учтивости; и ја сам уверен, не ће се нигда према теби учинити изузетак, који би те вређао; ни помислити не ћу да ћеш ти остати испод твојих узора, ти их још треба да превазиђеш: већина пуковника само су учтиви према женскињама, од њих вишима и према њима равнима; ти, ти ћеш такав бити према твојим млађима. Ти не ћеш нигда говорити твојим официрима нити о њима оним тоном господственим или ветрењастим, којим се служе некоје старишине војне: сети се, ја то понављам, да имаш међу твојим потчињенима много таквих који су заслужнији од тебе да ређименти заповедају; да има много таквих, који имају старији почетак и он им је славнији од твога, и да је само богатство или срећа решила, да ти изнад њих будеш. Буди дакле приступан, пријетан,

учтив, услужан, али више према твојим млађима но према равнима; учтивост према равнима често је само политичка хитрост; учтивост према млађима доказ је доброга срца. Похвале, које сам добио, што нисам никад дао осетити тежину моје власти, треба да те натерају да се угледаш на моје владање.

Ако и кад погрешиш, похитај да се сложиш, а нарочито да погрешку исправиш. Прем да је овај начин владања врло природан, и премда он не заслужује да се похваљује, опет ће ти он донети хвале, задобићеш многа срца и праштаће ти се погрешке твоје; ја сам сам собом то често искусио.

Љуби, одликуј офицере у којима видиш ратничкога дара, као год **и оне који се, не пренебрегавајући своје дужности, одају обделавању лепих уметности.**

Много се заузимљи за младе офицере у твојој рејименти,мотри сам на њихово владање, на њихово образовање и њихове навике; буди, као што сам ти то већ казао, њихов отац, њихов старатељ, и ако треба, њихов учитељ; ти ћеш само онда имати добру рејименту, ако сви твоји офицери буду врло изучени, и кад њихова тежња за службу буде жива и стална: веруј ми, да ћеш само онда добити те красне користи, ако највеће пажње обратиш на младе офицере, и ако им још за рана уставиш обичај правилнога владања. Чини тако да стари офицери добију према младима такве нежности и љубави, као што отац има према својој деци, или бар као што старатељ има према своме сирочету (пупили); старај се да се роди и одржава једин-

ство у твојој рејименти; хитај да угушиш расцепљење још у његовоме зачетку, да искорениш непријатељства или бар да их нештетним учиниш; то су синко прве и најсуштанственије дужности пуковничке.

Знај све што се чини у твојој рејименти, али се за то никад не служи шпијонима: онај, који онтужује или шпијонише код својих другога рђав је човек, и не заслужује ничијег поверења: само се онда служи туђим ушима, туђим рукама, кад ти баш никако није могуће да све видиш, да све сам учиниш; сињи у све подробности, само се онда ствари помаже, кад се знају најмање ситнице; пуковник не треба само да види у опште; не тражи међу тим никад да расправљаш оно, што си поверио твојим потчињенима; старај се да све опазиш и да натераш свакога да врши своје дужности.

Ево ти наизад моје препоруке: сећај се вазда да те за пуковника нису поставили тебе ради, већ за добро службе и на корист рејименти, која ти је поверена; нек ти је слава земаљска дакле твоја велика штудија, а жеља да твоје потчињене учиниш срећним нека ти је твоја велика дужност: и ако успеш доказати твојој рејименти да си ти живео ње ради, сваки човек, који је у њој биће драговољно дужан да се утрукује с тобом; тада ће све тешкоће нестати, ти ћеш бити славан, јер си то заслужио; тебе ће сви поштовати а крај волећи и награђивати, и ти ћеш бити срећа твоје оцу, који те воли.

Ужице. Јулије.

М. Н. И.

Суваров.

(Из Милутина и Шмита).

(Наставак.)

Међу тим ваља приметити, да доцније у већима чиновима Суваров умеде, кад потребно беше и да промени своје обичне опхоћаје: у извеснима случајевима, као н. пр. при свечаностима, црковним обредима и у разговорима са страним дипломатима и ђенералима остављаше са свим све своје чудноватости, узимаше озбиљна изгледа, говораше тихо, и тело му беше пуно достојанствености; многи се дивеше јасноћи његова суђења и бистроћи његова погледа. Код њега као да беху две природе, у кабинету, кад је у послу, служаше пажљиво тужбе и предлоге, решаваше озбиљно, издаваше наредбе све без икаквих шала; али чим са послом готов буде, с места постане други човек: скакао је брзо са столице, узвикивао је **куш, куш**, и тада је отпочињао по обичају да се шали и бенави. Позната је анегдота, која је можда и измишљена, о томе, како је Потемкин, гледајући онако чудноватог Суварова, и дуго неверујући ни уму његовом, ни дару, најпосле дошо до праве истине и променио своје до ондашње убеђење: прича се, како је императорица Катарина, која је умела боље да оцени права достојанства Суваровљева, дозвола га једном у свој кабинет и завела с њим разговор о важнима државним делима, а Потемкин је заклоњен завесом све слушао: чувши онако основна и дубока суђења Суваровљева, не могаде да се уздржи, изађе из за-

клона и и проговори са некаквим као чуђењем: „како вас до сада ја ружно познавах, Александре Васиљевићу; због чега ви не говорите у век тако као сада? — Ал Суваров у тај мах измени се, зачне опет шалити се, и обичним својим сагибањем одговори силноме великашу: „Тај језик чувам ја само за матушку царицу.“

Сад да уђемо опет у хронолошки ред и да видимо, како се постепено развијаше војнички рад Суваровљев а за заједно с њим како се дизаше и ауторитет његов. Ми видесмо да у првима својима опитима, у седмогодишњој војни, Суваров већ показа особите способности у управљању малим одредима. На скоро донесу прилике, те могаде он јошт сјајније да изнесе на видик те врлине своје. Пољска конфедератска војна беше за њ друга школа и јошт поучителнија, јер ту могаде самосталније да ради, а сама природа ратовања у стању беше да рашири његове војне дарове. 1768. год. послана буде руска војска у Литву и Пољску, да утиша буну, која се дигла беше против руске владе, с тога што, се ова мешала у њихову унутрашњу управу. И бригаир Суваров добије налог да са суздаљским пешачким пуком и 2 ескадрона иде тамо. Ту показа он диван пример војних брзих прелаза, прешавши у јесен и то странутицама око хиљаду миља за један месец. Појав Суваровљев у Пољској и Литви доведе страх и ужас међ конфедератовце. Ови беху слаби, јер бише поцепани и несложни, ал се опет доста противише, јер ваљаних вођа имађаху. Овај рат беше мали рат и ту доби Суваров прилика да покаже сву своју делатност. Као соко гледао је

он из свога средишнога места на околину око себе: на чим се покаже каква чета непријатељева, са брзином муње он је већ тамо и потуче се, истом брзином летео је он на противну страну, где се друга непријатељска чета покаже; нападао је, разбијао, разпрштао и требио. Никад не рачунаше он на број непријатељев; он вероваше себи и својима; са малом дружином својих јунака не бојаше се нападати на противника два пут, три пут па пет пута силнијега. Његова смелост доношаше му већ половину победе, а решивост и непоколебна чврстоћа војске његове славно је довршаваше. Са друге стране, кротко и човечански поступаше он са побеђенима и обично шаљао их је кући без икаква вреда, само на поштену реч и с обећањем да оставе оружје. И тако брзином и радом, бистроћом, строгошћу и тихоћом задржи он у миру поверени му дио Пољске. У томе правцу он се одликоваше од других неких војвода руских, који мислише да ће прекомерном строгошћу угушити немир и незадовољство, а овамо их још више распалише.

Ту већ показа Суваров своју тактику, коју је у три речи иеказао: поглед, брзина и удар, што одговара знатнима Цезаровим речма: *veni, vidi, vici*, и тој је тактици он доцније веће размере дао. Његов поглед (*vidi*) казиваше важна места, стратигиска и тактична, како за кретање, тако и за напад — његова брзина (*veni*) извршиваше оно што је хтео пре, него ли је непријатељ на то и помислио — а удар у боју (*vici*) тврда воља преодолети све, што би му на пут стало, смрвити сваку противност. Тако иђаше код њега успех за успехом

и тим разбуди у војске толико поверења, толико одушевљења и самосвести, да они никад не мислише како је **силан** непријатељ, већ гди се он находи, и предвођени њиме, беху уверени да ће победити, ако само нађу непријатеља. Суваров њих познаваше, а они — њега, оживљаше у њиховој средини и онако, као они, ни мало боље, ништа удобније. У свакој опасности, у свакоме труду беше он први и дивна примера даваше — а тамо гди војник види, да му заповедник напред иде, тамо је готов он чуда да почини. У овоме рату војска његова не пуцаше много, већ решиво насрташе бајопетом на непријатња, а овај скоро никад не дочекиваше судар, кога се јако страшаше; а коњица је увек довршивала пропаст бегућих. (Наставиће се.)

Веројетне промене у тактици,

(Продужење.)

II.

Некима се чини, е сваки технички напредак води к радикалној промени војевања. Но ово није са свим тако, и то из најпростијега узрока; главан чинилац у овој ствари свагда је био и свагда остаје један, а то је — човек. А кад то знамо и кад не заборавимо, е сва техничка усавршавања само ојачавају природне човечије особине, ал их не мењају у некаке нове: онда ће нам бити јасно, да питање о спреми војске за бој, не захтева толико нових изумевања, колико да се пажљивије размисли, и разумније посмотри оно, што се већ из давна зна, једном речи — да се само извуку следи из већ давно познатог. Давно је речено, да је ново само са свим заборављено старо: ова пословица можда се ни к чему не може тако лепо да примени, колико ка овој војној ствари.

Ми претпостављамо себи то, да се поглавито задржимо на тактичкоме питању, — стратијиско ћемо тек само у кратко споменути. У брзана средства за путовање воде к' једноме — к' преко потребноме брзومه искупљању, муњевитој и снажној радњи; и дакле оно, што пређе поимаху само даровите војводе, сад се обраћа као у некаки метод. И више се не може одуговлачити ствар, кад знамо, да је непријатељ не ће да растегне и жестоко може да каштигује за попуштање.

И случаји доброг старога доба, кад се ратови отезаху на више година, могу се сада поновити само при једноме услову — при савршеној оскудици у дару и при нерешивости људи, који стоје на челу противничких војска. Из овога се већ јасно види истинитост онога што горе рекосмо, да т. ј. техничка усавршавања ојачавају само значај оних основа бојних, који су вазда били и који ће у већ остати исти: иста брзина, иста решивост, које су биле пређе залог победи, остају и сад то, но само у несравњено силнијој мери.

Овومه треба додати, да док се не распростру железњаци, гвоздене њихове стазе имаће веома важан стратијиски значај, као што тај имају путови што излазе на војиште или за леђи војске.*)

(Наставиће се.)

*) Ми кажемо: „на војиште или за леђи војске“ с тога, што ово последње није у век могуће, ма да веома желети треба. На јевропским војиштима ће се чешће догађати, да гвоздене стазе нападача не иду даље од његове границе. Железњаци на самоме ратишту у опште, доста ће ретко моћи употребити нападач, помишљајући на препреке које градови могу поставити. Војске браничке т. ј. које се боре у сопственој земљи, моћи ће се користити железњацима све до самих леђа своје војске, и у овом погледу обрана је добила много већу потпору. С друге стране, помишљајући како се могу лако кварити железњаци, с уверењем можемо рећи, да ће оделита дејства на путовима противничким бити још много важнија, но што она имађаху у пређашње време.